

Еңбекті қорғау туралы

Күші жойған

Қазақстан Республикасының Заңы 1993 жылғы 22 қаңтар N 3000. Күші жойылды - Қазақстан Республикасының 2004.02.28. N 528 Заңымен.

Осы Заң қызметкерлердің еңбекті қорғау құқығын қамтамасыз етуге бағытталған, өндірістегі жазатайым жағдайлар мен денсаулыққа зақым келтірудің алдын алу, қауіпті және зиянды өндірістік факторларды барынша кеміту мақсатында бұл саладағы ұлттық саясаттың негізгі принциптерін белгілейді және меншік түріне қарамастан шаруашылық қызметі мен кәсіпорындардың барлық түрін қамтиды.

I тарау

Жалпы ереже

1-бап. Еңбекті қорғау ұғымы

Еңбекті қорғау дегеніміз тиісті заң және басқа да нормативтік актілердің негізінде еңбек процесінде адамның қауіпсіздігін, денсаулығы мен жұмыс қабілетін сақтауды қамтамасыз ететін, әлеуметтік-экономикалық, ұйымдастыру, техникалық-гигиеналық және емдеу-алдын алу шараларын білдіреді.

2-бап. Еңбекті қорғау құқығы

Кәсіпорындармен, мекемелермен, кооперативтермен, фермерлік (шаруа) шаруашылықтарымен және меншігі мен шаруашылық жүргізуі әртүрлі тұрпаттағы ұйымдармен (Бұдан әрі - "кәсіпорындар" деп аталады), оның ішінде жекелеген жалдаушылар мен еңбек қатынасында тұратын барлық қызметкерлер; кооператив мүшелері, өндірістік практикадан және өндірістік оқудан өтуші жоғары оқу орындарының студенттері мен арнаулы орта оқу орындарының және жалпы білім беретін мектептердің оқушылары; әскери қызмет атқаруға қатысы жоқ жұмысқа тартылған әскери қызметшілер; үкімнің орындалуын бақылайтын органдар белгілейтін кәсіпорындарындағы жұмыс кезінде сот үкімінен жаза өтеп жатқан адамдар, сондай-ақ қоғам мен мемлекет мүддесі үшін ұйымдастырылған еңбек қызметінің кез-келген түріне қатысушылар еңбекті қорғауға қақылы.

Мүгедектер еңбегін қорғау "Қазақ КСР-інде мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы" Заңға сәйкес реттеледі.

3-бап. Еңбекті қорғау туралы заңдар

Қазақстан Республикасының еңбекті қорғау туралы заңдары осы Заңның және басқа да заңдар мен еңбек қауіпсіздігі және гигиенасы, өндірістік орта жөніндегі нормативтік актілерден тұрады.

Егер халықаралық шарттарда (келісімдерде) еңбекті қорғауға Қазақстан Республикасының заңдарында көзделгендегіден биігірек талаптар белгіленсе, халықаралық шарт (келісім) ережелері қолданылады.

II тарау

Еңбекті қорғаудағы ұлттық саясат пен мемлекеттік басқару принциптері

4-бап. Еңбекті қорғау саласындағы ұлттық саясаттың негізгі принциптері

Еңбекті қорғау саласындағы ұлттық саясат кәсіподақтар мен жұмыс берушілер қатысқан барлық деңгейдегі мемлекеттік өкімет пен басқару органдары іс-қимылының бірлігін көздейді және мына принциптерге:

- қызметкерлердің өмірі мен денсаулығының кәсіпорынның өндірістік қызметінің нәтижелеріне қатысты артықшылығына;

- меншік иесінің немесе ол уәкілдік берген өкілдің (одан әрі - жұмыс беруші) **т о л ы қ ж а у а п т ы л ы ғ ы н а ;**

- еңбекті қорғау міндеттерін бұл мәселелер жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар негізінде кешенді шешуге және еңбекті қорғау саласындағы қызметті экономикалық және әлеуметтік саясаттың басқа бағыттарымен **ү й л е с т і р у г е ;**

- барлық кәсіпорындарға меншік пен шаруашылықты жүргізу түрлеріне қарамастан еңбекті қорғау саласында бірыңғай талап орнатуға;

- кәсіпорындарда еңбек қорғау талаптары мен қауіпсіздік техникасының барлық жерде орындалуы үшін мемлекеттік қадағалау мен бақылауды жүзеге **а с ы р у ғ а ;**

- еңбекті қорғау жөніндегі ғылымның, техниканың жетістіктері мен ұлттық және шетелдік озық тәжірибені кеңінен пайдалануға;

- қауіпсіз техника, технология мен жұмыс істеушілерді қорғау құралдарын, еңбекті қорғау жөніндегі ғылыми-зерттеу жұмыстарын әзірлеу мен енгізуді **ы н т а л а н д ы р у ғ а ;**

- мемлекеттің еңбекті қорғауды қаржыландыруға қатысуына;

- кәсіпорындардың еңбектің салауатты және қауіпсіз жағдайларын қамтамасыз етуге, ал қызметкерлердің - еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы ережелері мен нормаларын сақтауға экономикалық мүдделілігіне;

- кәсіпорынның қызметін еңбекті қорғау тұрғысынан лицензиялауға;

- өндірістік мақсатқа қолданылатын өнімнің қауіпсіздік талаптарына сәйкестігін сертификаттауды өткізуге;

- мемлекеттік сараптама органдарының тікелей жұмыс орындарындағы еңбек жағдайларын, сондай-ақ жаңа салынатын және қайта жаңғыртылатын кәсіпорындардың жобаларындағы өндірістің қауіптілігі мен зияндығын бағалауға ;

- меншік иесінің қаржысы есебінен қызметкерлерді арнаулы киіммен және аяқ киіммен, жеке қорғану құралдарымен, емдеу-алдын алу тамағымен қ а м т а м а с ы з е т у г е ;

- өндірістегі әрбір жазатайым жағдайды және әрбір кәсіби ауруды тексеру мен есепке алудың міндеттілігі, өндірістік жарақаттың, кәсіби аурудың деңгейі туралы және еңбекті қорғауды жақсарту жөніндегі шаралар туралы қызметкерлердің хабардарлығын қамтамасыз етуге;

- өндірістегі жазатайым жағдайда немесе кәсіби аурудан зардап шеккен қызметкерлердің мүдделерін әлеуметтік қорғауға;

- жоғары және арнаулы орта оқу орындарында еңбекті қорғау мен қауіпсіздік техникасы жөнінде мамандар даярлауға;

- еңбекшілердің, жұмыс берушілердің өкілетті ұйымдарының, қоғамдық бірлестіктердің, кәсіпорындар мен жеке адамдардың еңбекті қорғауды қамтамасыз етуге бағытталған қызметін барынша қолдауға;

- еңбекті қорғау проблемаларын шешуде халықаралық ынтымақтастыққа н е г і з д е л е д і .

Ескерту. 4-баптан 10-абзацы алынып тасталды - ҚР Президентінің 1995.10.05. N 2488 жарлығымен .

5-бап. Еңбекті қорғауды мемлекеттік басқару

Еңбекті қорғауды мемлекеттік басқаруды:

- Қазақстан Республикасының Үкіметі:

- Үкімет арнайы құрған мемлекеттік орган және оның жер-жердегі бөлімшелері жүзеге асырады.

6-бап. Еңбекті қорғауды мемлекеттік басқарудың негізгі қызметтері

Еңбекті қорғауды мемлекеттік басқару республикада ұлттық саясаттың принциптерін жүзеге асыру, осы салада заңдар және басқа да нормативтік актілер әзірлеу, сондай-ақ өндіріс құрал-жабдықтарына, еңбек технологиясы мен оны ұйымдастыруға, еңбекті қорғау жөніндегі заңдар мен басқа да нормативтік актілердің сақталуына мемлекеттік қадағалауды ұйымдастыру мен жүзеге асыруға қойылатын талаптарды іске асыру болып табылады және мына қ ы з м е т т е р д і :

- еңбекті қорғау жөніндегі салааралық нормативтік актілерді, стандарттарды,

ережелерді, нормалар мен заң актілерінің жобаларын әзірлеуді және бекітуді;

- еңбек жағдайы және оны қорғау саласында мемлекеттік мақсатты бағдарламалар әзірлеуді;

- еңбек жағдайын жақсарту және еңбекті қорғау құралдарын өндіру жөніндегі қызметті экономикалық ынталандыру жүйесін жасауды;

- еңбекті қорғау проблемалары жөнінде ғылыми зерттеулер жүргізуді, осы мақсатта тиісті ғылыми ұйымдар құруды;

- өндірістегі жазатайым жағдай мен кәсіби аурулардың есепке алудың бірыңғай тәртібін белгілеуді; еңбек жағдайы және оны қорғау жөнінде есеп берудің келісілген бірыңғай жүйесін жасау мен енгізуді, басқарудың автоматтандырылған жүйесі негізінде еңбек жағдайының және оны қорғаудың жайы туралы ақпарат базасын жасауды;

- республикада еңбекті қорғаудың жайы, авариялардың, өндірістік жарақтар мен кәсіби аурулардың себептері туралы жыл сайын ақпарат дайындауды және халықты хабардар етуді; республикада еңбек қорғаудың насихатталуын ұйымдастыруды;

- өндірістік жарақат пен кәсіби ауруларды болдырмау мәселелері жөніндегі қызметті үйлестіруді, келісілген шаралар өткізуді;

- еңбекті қорғау құрал-жабдықтарын жасап, шығаруды, кәсіпорындардың бұл істегі экономикалық мүдделілігін туғызуды;

- республикалық бюджеттен еңбекті қорғауға арналған қаржы бөлуді жүзеге асырады.

7-бап. Мемлекеттік басқару органдарының еңбекті қорғау саласындағы негізгі міндеттері мен өкілеттігі

Қазақстан Республикасының Үкіметі және басқа мемлекеттік басқару органдары:

- еңбекті қорғау саласындағы ұлттық саясатты қалыптастырады және оның іске асырылуын қамтамасыз етеді;

- еңбекті қорғау мен еңбек жағдайын жақсартудың мемлекеттік бағдарламасын бекітеді;

- министрліктер мен мемлекеттік басқарудың басқа да орталық органдарының салауатты және қауіпсіз еңбек жағдайын жасау жөніндегі қызметтерін белгілейді;

- еңбекті қорғау шығындарын қаржыландыру тәртібін айқындайды.

Үкімет арнайы құрған мемлекеттік орган:

- еңбекті қорғауды мемлекеттік деңгейде кешенді басқаруды жүзеге асырады;

- министрліктердің, мемлекет басқарудың басқа да орталық органдарының,

атқарушы өкіметтің жергілікті органдары мен кәсіпорындарының, басқа да бірлестіктерінің еңбек жағдайы (гигиена және өндірістік орта) саласындағы жұмысын реттейді;

- еңбекті қорғау жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар жасауды ұйымдастырады және оның орындалуын бақылайды;

- еңбекті қорғау жөніндегі ғылыми зерттеулерді ұйымдастырады және үйлестіріп отырады;

- еңбекті қорғау мемлекеттік қадағалауды жүзеге асырады;

- еңбек жағдайларын мемлекеттік сараптауды жүзеге асырады;

- халықаралық ынтымақтастыққа қатысады;

- кәсіпорындардан еңбекті қорғау мәселелері жөнінде тегін ақпарат алады.

Бұл органның еңбекті қорғау мәселелері жөніндегі шешімдері барлық министрліктер, ведомстволар мен кәсіпорындар үшін міндетті.

8-бап. Еңбекті қорғауды мемлекеттік қадағалау және бақылау органдары

Қазақстан Республикасының аумағында еңбекті қорғау жөніндегі заңдар мен басқа да нормативтік актілердің сақталуын мемлекеттік қадағалау мен бақылауды;

- Қазақстан Республикасының еңбекті қорғау жөніндегі мемлекеттік органның Үкімет тарапынан арнайы құрылған Мемлекеттік еңбек инспекциясы;

- Қазақстан Республикасының Өнеркәсіпте жұмысты қауіпсіз жүргізуді қадағалау және кен қадағалау жөніндегі мемлекеттік комитеті (Қазақстан Республикасының Кентехқадағалау мемкомы) жүзеге асырады.

9-бап. Мемлекеттік қадағалау және бақылау органдарының негізгі құқықтары

Мемлекеттік қадағалау және бақылау органдары, олардың уәкілдік берілген лауазымды адамдары өз қызметінде жұмыс берушілерге, шаруашылық органдарына, қоғамдық бірлестіктерге, жергілікті мемлекеттік өкімет пен басқару органдарына тәуелсіз, Қазақстан Республикасының заң актілерінде белгіленген тәртіппен бекітілген ережелерге сәйкес қызмет етеді;

Мемлекеттік қадағалау және бақылау органының уәкілдік берілген адамы:

а) меншік пен шаруашылықты жүргізу түрлеріне қарамастан кәсіпорындарға бөгетсіз, алдын ала ескертусіз және кез келген уақытта баруға, министрліктерден, басқа да орталық және жергілікті мемлекеттік басқару органдарынан, кәсіпорындардан, жұмыс берушілерден қажетті ақпарат алуға;

б) кәсіпорындардың басшылары мен басқа да лауазымды адамдарына міндетті түрде орындалуға тиісті бұйрықтар беруге;

в) кәсіпорындарды, жекелеген өндірістерді, цехтарды, учаскелерді, жұмыс орындарын және жабдықтарды пайдалануды тоқтата тұруға (тыйым салуға);

г) кәсіпорындардың басшыларына, лауазымды адамдарына, жұмысшыларына еңбекті қорғау жөніндегі заңдар мен басқа да нормативтік актілерді бұзғаны үшін айыппұл салуға, аталған адамдарды атқаратын қызметінен босату жөнінде ұсыныс жасауға, қажетті жағдайларда оларды қылмыстық жауапқа тарту туралы мәселені шешу үшін материалдарды прокуратура органдарына беруге қақылы.

Жұмыс беруші мемлекеттік қадағалау және бақылау органдары өкілдерінің жүктелген міндеттерді орындауы үшін барлық қажетті жағдайларды жасауды қ а м т а м а с ы з е т е д і .

Мемлекеттік қадағалау және бақылау органдарының уәкілдік берілген лауазымды адамдары өкілеттігін артық пайдаланғаны және негізсіз санкциялар қолданғаны үшін Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауапты б о л а д ы .

Шағын кәсіпкерлік субъектісінің қызметіне сот шешімінсіз тыйым салуға немесе оны тоқтата тұруға бақылау және қадағалау міндеттерін жүзеге асырушы мемлекеттік органдарға, олардың уәкілетті лауазымды адамдарына авариялық жағдайлар пайда болған, қызметкерлердің өмірі мен денсаулығына тікелей анық қауіп төнген ерекше жағдайларда талап арызды 3 күннен аспайтын мерзімде сотқа табыс ету міндеттеліп, аталған мерзімге рұқсат етіледі. Бұл орайда қызметке тыйым салу немесе оны тоқтата тұру туралы акт сот шешімі шыққанға д е й і н қ о л д а н ы л а д ы .

ЕСКЕРТУ. 9-бап өзгерді және 5 бөлікпен толықтырылды - Қазақстан Республикасының 1999.11.29. N 488 Заңымен.

10-бап. Қазақстан Республикасы кәсіпорындарының немесе азаматтары мен шетел азаматтарының қатысуымен жұмыс атқарғанда еңбекті қорғау

Қазақстан Республикасы кәсіпорындары мен азаматтары халықаралық шарттар немесе келісімдер негізінде шетелде жұмыс атқарғанда оларда еңбекті қорғау жөнінде белгіленген халықаралық нормалардан кем емес талаптар к ө з д е л е д і .

Қазақстан Республикасының аумағында орналасқан кәсіпорындарда жұмыс істейтін шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдардың еңбекті қорғауға Қазақстан Республикасын азаматтарымен бірдей құқығы бар.

Қазақстан Республикасының кәсіпорындарында жұмыс істейтін шетел азаматтары мен шетелде жұмыс істейтін Қазақстан Республикасы азаматтарының еңбекті қорғау саласындағы қатынастарын реттеудің ерекшеліктері мүдделі тараптардың келісімімен белгіленеді.

Ш Тарау

Еңбекті қорғауды қамтамасыз ету

11-бап. Еңбекті қорғау жөніндегі талаптарды әзірлеу мен сақтау

Мемлекет уәкілдік берілген органдар арқылы ғылымға негізделген стандарттар, ережелер мен нормалар негізінде өндірістегі қауіпсіз еңбекті қамтамасыз етуге қажетті талаптар белгілейді. Жұмыс берушілер кәсіпорындарда олардың орындалуын, сондай-ақ ұжымдық шарттарда көзделген міндеттемелерді орындауды қамтамасыз етеді, еңбекті қорғау жөнінде нұсқаулар әзірлейді.

Осы Заңға сәйкес басылып шыққан нормативтік актілер жұмыс істеушілердің өмірі мен денсаулығын өздерінде көзделген кепілдіктерден кем түспейтін дәрежеде қамтамасыз етуге тиіс.

Кәсіпорындардың қызметкерлері тиісті заң және нормативтік актілерде, нұсқауларда, ұжымдық шарттарда белгіленген еңбекті қорғау жөніндегі ережелер мен нормалар талаптарын сақтауға міндетті.

12-бап. Кәсіпорынды жобалағанда, салынғанда және пайдаланғанда еңбекті қорғау талаптарын қамтамасыз ету

Еңбекті қорғау жөніндегі мемлекеттік стандарттардың, ережелердің, нормалардың талаптарына сай келмейтін өндірістік үйлер мен ғимараттарды жобалауға, салуға және қайта жаңғыртуға, машиналарды, механизмдердің жабдықтар мен басқа да бұйымдардың, соның ішінде шетелден сатып алынған бұйымдардың технологиясын жасауға және шығаруға, конструкциялауға және әзірлеуге жол берілмейді.

Жасалған жобалардың еңбекті қорғау мен еңбек жағдайларының талаптарына сәйкес келетіндігі мемлекеттік сараптамадан, ал тәжірибе үлгілері мемлекеттік сынақтан өткізілуге тиіс.

Адамның организмі мен денсаулығына әсер етуіне қарай токсикологиялық, санитарлық-гигиеналық, радиациялық, медициналық-биологиялық бағалаудан өтпеген заттарды, шикізатты, материалдарды қолдануды көздеуге тыйым салынады.

Белгіленген тәртіппен берілген қауіпсіздік талаптарына сай сертификаты жоқ жаңа немесе қайта жаңғыртылған кәсіпорындарды, объектіні, өндіріс құралын немесе өнімнің басқа түрін қабылдауға және пайдалануға беруге болмайды.

Мемлекет машиналарды, механизмдерді, жабдықтарды, басқа да бұйымдарды, сондай-ақ технологияларды, соның ішінде шетелден сатып алынған технологияларды сертификаттау жүйесінің жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.

Еңбекті қорғау талаптарына сай келмейтін кәсіпорынның, цехтың, учаскенің

жұмысы, өндіріс құралдарын немесе өнімдерді пайдалануға беру олар осы талаптарға сай келтірілгенге дейін тоқтатыла тұруы мүмкін.

Кәсіпорынға жаңа қауіпті заттар келіп түскенде немесе олардың саны қосымша қауіпсіздік шараларын жасауды талап ететін болса, жұмыс беруші бұл туралы қадағалау органдарына дер кезінде хабарлауға міндетті.

Тапсырыс беруші және техниканы, технологияны, жобалаумен, жасаумен, өндіріспен және жұмыстарды ұйымдастырумен байланысты кез келген құжаттаманы жасаушы еңбек жағдайлары мен оның қауіпсіздігін қалыптастыратын іс-әрекеттердің негізділігіне, сондай-ақ оның негізінде жүзеге асырылған инженерлік, басқару және басқа шешімдердің салдарына бірдей жауап береді.

13-бап. Еңбекті қорғау жөнінде мамандар даярлау

Мемлекет жоғары және арнаулы орта оқу орындарында еңбекті қорғау мен еңбек қауіпсіздігі жөніндегі мамандарды даярлауды, қайта даярлауды және олардың біліктілігін арттыруды қамтамасыз етеді. Бұл оқу орындары экономика салаларындағы өндірістердің ерекшеліктерін ескере отырып, студенттердің "Еңбекті қорғау" курсы міндетті түрде оқып-үйренуін жүзеге асыруға тиіс.

14-бап. Еңбекті қорғауды қаржыландыру

Еңбекті қорғауды қаржыландыру мемлекеттік және жергілікті бюджеттер, бюджеттен тыс қорлар, кәсіпорындардың қаржылары, басқа да қаржы көздері есебінен жүзеге асырылады. Кәсіпорындардың қызметкерлері бұл мақсатқа

ш ы ғ ы н ж ұ м с а м а й д ы .

Әрбір кәсіпорын жыл сайын еңбекті қорғауға қажетті қаржы бөледі. Қаржы көлемі ұжымдық шартта белгіленеді.

Кәсіпорындар шаруашылық жүргізуден, коммерциялық, сыртқы экономикалық және өзге де қызметтен, сондай-ақ басқа көздерден түскен пайда (табыс) есебінен еңбекті қорғау жөніндегі қорларды қосымша құруға қақылы.

15-бап. Кәсіпорындарда салауатты және қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету

Кәсіпорындардағы, әрбір жұмыс орнындағы еңбек жағдайлары еңбекті қорғау жөніндегі стандарттардың, ережелер мен нормалардың талаптарына сай болуға

т и і с .

Кәсіпорындарда салауатты және қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету, еңбекті қорғау жайына бақылау жасауды ұйымдастыру және оның қорытындылары туралы еңбек ұжымдарын дер кезінде хабардар етіп отыру

ж ұ м ы с б е р у ш і г е ж ү к т е л е д і .

Кәсіпорындарда салауатты және қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету жөніндегі және қызметкерлердің еңбек қорғау жөніндегі стандарттарды, ережелерді, нормалар мен нұсқауларды сақтауы жөніндегі жұмыс берушінің

міндеттемелері ұжымдық шартта көзделеді.

Кәсіпорын қызметкерлеріне меншік иесі есебінен еңбек жағдайларына байланысты мемлекеттік басқару органдары белгілеген нормалардан кем түспейтін және ұжымдық шарт негізінде арнаулы киім, арнаулы аяқ киім және басқа да жеке қорғану құралдары, жуу және дезинфекциялау материалдары, сүт, емдеу-алдын алу тамағы беріледі.

16-бап. Кәсіпорындардағы еңбекті қорғау қызметтері

Кәсіпорындарда тиісті органдармен келісім бойынша еңбекті қорғаудың мемлекеттік органы бекіткен үлгі ережеге сәйкес әрекет ететін еңбекті қорғау жөніндегі қызметтер құрылады. Еңбекті қорғау қызметі өзінің мәртебесі жағынан негізгі өндірістік қызметтермен теңеседі және кәсіпорын басшысына (иесіне) б а ғ ы н а д ы .

Еңбекті қорғау жөніндегі тиісті қызметтер кәсіпорындар жаңадан құратын ассоциацияларда, корпорацияларда, концерндерде және басқа да бірлестіктерде қ ұ р ы л у ғ а т и і с .

Еңбекті қорғау қызметінің мамандары құрылымдық бөлімшелердің басшыларына анықталатын тәртіп бұзушылықты жою туралы міндетті түрде орындалатын бұйрықтар беруге және кәсіпорындардың басшыларына еңбекті қорғау туралы заңды бұзған адамдарды жауапқа тарту туралы ұсыныс енгізуге міндетті. Қызметкерлердің денсаулығы мен өміріне тікелей қауіп төнген жағдайларда еңбекті қорғау қызметтерінің мамандары жұмысты анықталған тәртіп бұзушылық жойылғанға дейін тоқтата тұруға қақылы.

Еңбекті қорғау қызметтері кәсіпорын өз қызметін тоқтатқан ретте ғана таратылады.

17-бап. Әйелдер мен он сегіз жасқа толмаған адамдардың еңбегін қорғау

Әйелдер мен он сегіз жасқа толмаған адамдардың еңбегін зиянды және қауіпті еңбек жағдайы бар жұмыстарға, сондай-ақ ауыр жүкті көтеру және оны қолмен тасуға байланысты жұмыстарға пайдалануға заңда белгіленген тәртіппен ш е к қ о й ы л а д ы .

Әйелдер мен он сегіз жасқа толмаған адамдардың ауыр жүкті көтеруі мен қолмен тасуына байланысты жұмыстарда әкімшілік жүктерді тасу үшін механикаландыру мен автоматтандыру құралдарын, басқа да жабдықтарды көздеуге міндетті. Егер ауыр жүкті көтеру мен тасу кезінде жүк зиян келтіретін жағдайда қолмен тасу тоқтатылуға тиіс. Ауыр жүкті қолмен көтеру мен тасуға байланысты жұмыстарға екіқабат әйелдердің еңбегін қолдануға тыйым салынады .

Екіқабат әйелдер медициналық қорытындыға сәйкес заңдарда белгіленген тәртіппен өндірістің қауіпті және зиянды факторлары әсерін болдырмайтын

басқа жеңілірек жұмысқа ауыстырылады.

Барлық әйелдер мен он сегіз жасқа толмаған адамдар жұмысқа алдын ала медициналық тексеруден кейін ғана қабылданады және келешекте әйелдер 45 жасқа, кәмелетке жетпегендер 18 жасқа толғанша жыл сайын міндетті медициналық тексеруден өтіп тұрады.

IV тарау

Қызметкердің еңбекті қорғау құқықтарының кепілдіктері

18-бап. Жұмысқа қабылдау кезіндегі еңбекті қорғау құқығының кепілдіктері

Еңбек шартының (контрактінің) шарттары еңбекті қорғау жөніндегі заңдар мен басқа нормативтік актілердің талаптарына сай келуге тиіс. Азаматтарды денсаулық жағдайына жақпайтын жұмысқа қабылдауға тыйым салынады.

Еңбек шартында жұмыс орнының қауіпті және зиянды өндірістік факторлармен қоса сенімді сипаттамасы көрсетіліп, осындай жағдайлардағы жұмыс үшін заңдарда және ұжымдық шартта көзделген жеңілдіктер мен өтемдер көрсетілуге тиіс.

Еңбек жағдайлары зиянды және қауіпті жұмысқа қабылдаған кезде кәсіпорын әкімшілігі қызметкерге кәсіби аурудың пайда болу мүмкіндігінің неғұрлым ықтимал мерзімі туралы ескертуге міндетті.

19-бап. Міндетті медициналық тексерулер

Кәсіпорын денсаулық сақтау органдары белгілеген тәртіпке сәйкес медициналық тексерулер өткізуді ұйымдастыруға міндетті.

Қызметкерлердің медициналық тексерулерден өтуден жалтаруға қақысы жоқ. Мерзімді медициналық тексерулерден өту кезінде қызметкердің жұмыс орны (қызметі) және орташа жалақысы сақталады.

Аса қауіпті жұмыстармен айналысатын қызметкерлер ауысым алдындағы медициналық куәландырудан өтуге тиіс.

Ауысым алдындағы медициналық куәландыруды талап ететін мамандықтардың тізімін және оның көлемін денсаулық сақтау органдарымен келісім бойынша еңбекті қорғау қызметтері белгілейді.

Медициналық тексерулерден жалтарған қызметкерлер жұмысқа жіберілмейді.

20-бап. Кәсіпорын қызметкерлерін өндірістегі жазатайым жағдайдан және кәсіби аурулардан сақтандыру

Кәсіпорын өз қызметкерлерін өндірістегі жазатайым жағдайдан және кәсіби аурулардан қолданылып жүрген заңдарда белгіленген жағдайларда міндетті түрде сақтандырады.

21-бап. Еңбек қызметі процесіндегі еңбекті қорғау құқығының кепілдігі

Қызметкердің денсаулығына немесе өміріне қауіп төнетін жағдай туған кезде ол жұмысты дереу тоқтатып, бұл туралы әкімшілікке хабарлайды, ал әкімшілік сол жағдай расталса, жұмысты тоқтатуға және осы қауіпті жою жөніндегі шараларды қолдануға міндетті. Мұндай жағдайда қызметкердің жұмысты орындаудан бас тартқаны үшін оған ешқандай тәртіп, құқық, экономикалық және басқа санкциялар қолданылмайды, оған тәртіп бұзуды жөндеуге қажет болған бүкіл кезең үшін орташа жалақы төленеді.

Мұндай жағдайдың болу фактісін кәсіпорынның еңбекті қорғау қызметінің мамандары, ал жанжал туған жағдайда - мемлекеттік еңбек инспекциясы растайды.

Әкімшіліктің еңбекті қорғау туралы заңды бұзғанын қадағалау және бақылау органдары растаған жағдайда, еңбек шарты (контракті) қызметкердің арызы бойынша бұзылып, оған үш айлық орташа жалақы мөлшерінде жәрдемақы төленуі мүмкін.

Кәсіпорынның (объектінің) жұмысы еңбек қауіпсіздігінің талаптарына сай келмегендіктен тоқтатылса, тоқтатылудың барлық кезеңінде қызметкердің орташа жалақысы сақталады.

Қызметкерден кәсіби аурудың алғашқы белгілері білінсе, әкімшілік медициналық қорытынды негізінде оны қайта мамандандыру кезеңінде орташа айлық жалақысын сақтай отырып, бірақ он екі айдан асырмай, басқа жұмысқа ауыстыруға тиіс.

22-бап. Еңбекті қорғау мәселелері жөнінде қызметкерлерді оқыту, нұсқау беру және білімін тексеру

Кәсіпорын әкімшілігі тиісті нормативтік актілермен белгіленген тәртіппен және мерзімде барлық қызметкерлердің еңбекті қорғау мәселелері жөніндегі оқуын ұйымдастыруға, нұсқау беруге және білімін тексеруге, қайта аттестаттауға міндетті.

Еңбекті қорғау жөніндегі оқудан, нұсқау алу мен білімін тексеруден өтпеген адамдар жұмысқа жіберілмейді.

23-бап. Қызметкерлердің еңбек жағдайларының жайы және оны қорғау туралы хабардар болу құқығы

Кәсіпорын қызметкерлері жұмыс орындарында еңбек жағдайлары мен еңбекті қорғау, оның үстіне тиісті және қорғаныс құралдары, жеңілдіктер мен өтемдер туралы ақпарат талап етуге құқылы, ал әкімшілік оны беруге міндетті.

Жұмыс берушілер ақпарат бермегені немесе бұрмаланған ақпарат бергені үшін Қазақстан Республикасы Заңдарында белгіленген тәртіппен жауапты болады.

24-бап. Кәсіпорында еңбекті қорғау жөніндегі заңдар мен басқа да нормативтік актілердің сақталуын қоғамдық бақылау

Еңбекті қорғау жөніндегі заңдар мен басқа да нормативтік актілердің сақталуын қоғамдық бақылауды еңбекті қорғау жөніндегі уәкілдік берілген адамдар арқылы еңбек ұжымдары мен кәсіподақ ұйымдары жүзеге асырады.

Арнаулы әзірліктен өткен еңбекті қорғау жөніндегі уәкілдік берген адам жұмыс орындарында еңбекті қорғаудың жайын бөгетсіз тексеруге, ашылған тәртіп бұзушылықты жою туралы және оған айыпты адамдарды жауапқа тарту туралы ұсыныс енгізуге құқылы. Еңбекті қорғау жөніндегі уәкілдік берілген адамның өз міндеттерін орындауының шарттары ұжымдық шартта реттеледі.

25-бап. Кәсіптік одақтардың қызметкерлердің еңбекті қорғау жөніндегі құқықтары

Кәсіптік одақтар меншік иесінің (әкімшіліктің), мемлекеттік және шаруашылық органдарының алдында қызметкерлердің еңбекті қорғау құқын қорғайды, оның іске асырылуын бақылауды жүзеге асырады, еңбекті қорғау жөніндегі бағдарламаларды, заңдарды және нормативтік актілерді әзірлеуге қ а т ы с а д ы .

Кәсіподақтардың өкілдері өндірістегі жазатайым жағдайларды тексеруге қатысады, еңбекті қорғау жайын оны жақсарту жөніндегі кәсіпорындардағы ұжымдық шараларды тексереді және олардың нәтижелері бойынша анықталған тәртіп бұзушылықты жою туралы ұсыныстар енгізеді.

Қызметкерлердің денсаулығына немесе өміріне тікелей қауіп төнген жағдайда кәсіподақтар ол жойылғанша белгіленген тәртіппен жұмысты тоқтата тұру туралы ұсыныс енгізуге қақылы.

Кәсіподақтар қызметкерлердің еңбекті міндеттеріне байланысты мертігуден немесе денсаулыққа өзге зақым келтіруден шеккен зиянның орнын толтыруға құқығын қорғап, қызметкерлердің еңбекті қорғау құқығына қысым жасаудың басқа да жағдайларында талапкерлік арызбен сотқа жүгіне алады.

V тарау

Еңбекті қорғау жөніндегі заң және басқа да нормативтік актілерді бұзғаны үшін жауаптылық

26-бап. Кәсіпорынның еңбекті қорғау талаптарын қамтамасыз етпегені үшін экономикалық жауаптылық

Қадағалау және бақылау органдары еңбекті қорғау туралы заңның бұзылғанын анықтаған кезде кәсіпорындар өз қаржылары есебінен еңбекті қорғау қорларына Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленген тәртіппен мөлшерде айыппұл төлейді.

27-бап. Кәсіпорындардың өндірістік бағыттағы, еңбекті қорғау талаптарына жауап бермейтін өнімдер шығарғаны және өткізгені үшін экономикалық жауаптылығы

Еңбекті қорғау талаптарына жауап бермейтін жаңа техниканы, технологияны, өндірістік объектілерді жасаушылар мен дайындаушылар әлеуметтік сақтандыру органдары мен тұтынушылардың осы тәртіп бұзушылықты жоюдан шеккен зиянын, соның ішінде жазатайым жағдай мен кәсіби аурулар нәтижесінде зардап шеккендерге төленетін өтемдік төлемдерге байланысты шығындарды өтейді. Зиян мөлшерін белгіленген тәртіппен төрелік сот белгілейді және өндіреді.

Өндіріс құралдары мен жаңа технологиялардың жобаларын еңбекті қорғау нормалары мен талаптарын бұза отырып жасаған және оларды өндіріске енгізуді талап еткен ғылыми-зерттеу және жобалау-конструкторлық ұйымдар тапсырыс берушілерге осы тәртіп бұзушылықты жою жөнінде келтірілген зиянды өтеуге міндетті. Зиян мөлшерін белгіленген тәртіппен төрелік сот белгілейді және ө н д і р е д і .

Еңбекті қорғау жөніндегі стандарттардың, ережелер мен нормалардың белгіленген талаптарына сай келмейтін, соның ішінде шетелден сатып алынған өнімді өндіру, жарнамалау және сату заңсыз болып табылады. Кәсіпорынның мұндай қызмет нәтижесінде тапқан пайдасы еңбекті қорғау қорына алып қоюға жатады.

28-бап. Лауазымды адамдардың еңбекті қорғау жөніндегі заң және өзге де нормативтік актілерді бұзғаны үшін жауаптылығы

Еңбекті қорғау жөніндегі заң және өзге де нормативтік актілерді бұзуға кінәлі не қадағалау мен бақылауға кедергі келтіруші лауазымды адамдар заңдарда белгіленген тәртіппен әкімшілік, тәртіптік, материалдық немесе қылмыстық жауапқа тартылады.

29-бап. Қызметкерлердің еңбекті қорғау талаптарын бұзғаны үшін жауаптылығы

Еңбекті қорғау жөніндегі нормативтік актілердің талаптарын бұзғаны үшін кәсіпорын қызметкерлері Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауапқа тартылады.

30-бап. Кәсіпорынның өндірісте зардап шеккен қызметкерлерге немесе қызметкерлер опат болған жағдайда талап етуге құқылы адамға келтірілген зиянды өтеудегі материалдық жауаптылығы

Кәсіпорын немесе оның заңды мирасқоры өндірістегі жазатайым жағдай немесе кәсіби ауру нәтижесінде толық немесе ішінара еңбек қабілетінен айырылған қызметкерге немесе қызметкер опат болған жағдайда талап етуге құқылы адамға бір мәрте жәрдемақы төлейді және заңдарда белгіленген тәртіппен мөлшерге сәйкес қызметкердің денсаулығына келген зақым немесе опат болғаны үшін өтем береді.

Бір мәрте берілетін жәрдемақының мөлшері ұжымдық шартпен және Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленеді әрі мына мөлшерден:

- өндірістегі жазатайым жағдайдан немесе кәсіби аурудан қайтыс болғанда қызметкердің он еселенген жылдық жалақысынан;

- еңбектегі мертігуден немесе кәсіби аурудан бірінші немесе екінші топтағы мүгедек болып танылған жағдайда қызметкердің бес еселенген жылдық жалақысынан;

- еңбектегі мертігуден немесе кәсіби аурудан үшінші топтағы мүгедек болып танылған жағдайда қызметкердің екі еселенген жылдық жалақысынан;

- мүгедек болып танылмаған, бірақ еңбек қабілетін біршама жоғалтқан деп танылған жағдайда бір жылдық жалақысынан кем болмауға тиіс.

Жылдық жалақыны есептеу тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілейді.

Қызметкердің мұқтаждығына қарай кәсіпорын емдеу, протездеу және басқа да медициналық және әлеуметтік көмек шығындарын өтейді. Қажет болған жағдайда кәсіпорын медициналық қорытындыға сәйкес зардап шегушінің кәсіби жағынан қалпына келуін, қайта даярлықтан өтеуін және жұмысқа орналасуын қамтамасыз етеді немесе осы мақсатқа жұмсалған шығындарды өтейді.

Қазақстан Республикасының

Президенті